וי"א אף רידייא. מלאך הממונה על השקות האדם ממטר השמים ממעל ומן התהום מתחת וקורא להן שנאמר תהום אל תהום קורא כדאמרי' בסמ' [תענית דף כד. ודף כה:] ואמרינן התם דדמי לעגלא ולכך נקרא רידייא לשון שור החורש מתרגמינן לא תחרוש לא תירדי (דברים כב): **כוופיה דר' שילא.** דאמר קרות הגבר קרא תרגגולא: **היוצא** ח) **יחידי לדרך דמו בראשו.** מפני המזיקין: **דמו בראשו.** עון מותו על ראשו מוטל שהוא המית עצמו: **בתרנגול בינוני.** שאינו ממהר קריאתו ולא מאחר: **לפופים.** לשון לף. מרוב העם היו נדחקים איש באחיו ואין לו מקום לנטות על צדו לכאן ולכאן וזקוף כקורה אף רגליו ניטלים מעל הארץ: **משתחוים רווחים.** וכשמשתחוים ונופלים נעשה להם גם והמקום מרחיב עד שיש ביניהן ארבע אמות שלא ישמע איש וידוי של חבירו שלא יכלם: **נמשכין אחת עשרה אמה אחורי בית הכפורים.** נמשכין מתוך דוחקן ומתפזרין על פני אורך כל י"א אמה של מקום דריסת רגלי ישראל לנפון ולדרום ויולאין ממקום דריסת רגליהם ונכנסין דרך בית החליפות בין לידי ההיכל לצותלי העזרה לנפון ולדרום ומשם נכנסין למערב באחת עשרה אמה איש אויר אחורי בית הכפורת עד כותל מערבי של עזרה כדתנן במסכת מדות (פ"ה משנה ה) ואמרינן הא לעיל בפרקין (דף טז:): **מאי קאמר.** מאחר שמשתחוים רווחים ונתרווח המקום על ידי הנס אתה מזקיקו לימשך ולהתפשט אחורי בית הכפורת: **הכי קאמר רו'.** האי ונמשכים אחורי רו' אריאש קאי קודם השתחואה והכי קאמר אע"פ שנמשכין אחורי הכפורת והיו צריכין לעמוד לפופים מרוב דוחקן אפילו הכי כשהיו כולם משתחוים באים למזרח המזבח בתוך העזרה ומשתחוים לפני ההיכל ובריוח: **לא הפילה אשה.** עוברה שנתאותה לאכול מבשר הגלי כשמעלה ריח: **בגיא המטבחים.** של עזרה: **ולא נמצא פסול בעומר.** שאם יארע בו פסול אין אחר להביא תחתיו שהוא נקצר בליל מוצאי י"ט ואין מרבין לקצור אלא כפי השיעור של עשרון מנופה בי"ג נפה וכן שתי הלחם נאפין מערב י"ט ואין אפייתן דוחה יום טוב ואם יפסל לא יאפו אחרת בי"ט וכן לחם הפנים שנאפה מע"ש ואם יפסל אין מילוף והשלחן עומד ריקם עד שבת הבאה: **לר' לי המקום.** מזזותי דחוקים דירתי דחוקה: **בקלנבו.** שם מקום: **שברי כלי חרס.** שמבשלים בהן קדשי קדשים וכליעתן נאסרת משום נותר וטעונין שבירה כדכתיב (ויקרא ו) וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר ושבירתו במקום קדוש כדאמרי' התם בזבחים בפרק דם חטאת (דף לג:) ואם אין נבלעין נמצאו אשפתות של שברים בעזרה: **מורלאה ונולה.** של עולת העוף: **ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה.** בכל בקר נותנן עם תרומת הדשן במזרח של כבש כדתנן גבי תרומת הדשן (תמיד פ"א משנה ד) הגיע לרצפה הפך פניו לנפון והולך במזרחו של כבש כעשר אמות מקום שנותנין שם מורלאה ונולה ודישון מזבח הפנימי והמנורה וקרא נמי דמורלאה ונולה הכי כתיב והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן (ויקרא ו): **פסולי אנלאה הוו.** פסול עומר ושתי הלחם ולחם הפנים תלת ניסי משבתיהו: **נלעין פרי הוו.** דשברי כלי חרס הוה חד ומורלאה ונולה וכל הניתנים שם חד הוה: **סילוקו כסידורו.** כשמסלקין אותו עדיין הוא חם: **חום ביום הלקחו.** שהוא חם ביום שנלקח משם והאי קרא בלחם הפנים כתיב בספר שמואל: **מקום ארון אינו מן המדה.** אינו תופס למעט ממדת החלל של בית כלוא דתניא ט) ארון שעשה משה יש לו עשר אמות אויר לכל רוח כשניתן באמצע בית הכפורת והרי כל החלל לא היה אלא כ' על כ' שנאמר (מלכים א ו) ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב נמצא שאין מקום הארון ממעט כלום: **כרובין בגם היו עומדין.** גופי הכרובים שעשה שלמה עומדין בארץ אצל ארון אחד בצפון ואחד בדרום (שם) ובכנפיהם עשרים אמה פרושות מקיר אל קיר כדכתיב כנף הכרוב חמש אמות נמצאו הכנפים מחזיקים את כל החלל נמצא עודי הגוף אינו מן המדה: **דבראי.** מבחוץ בעזרה נסים הידועים לכל: **מצלא שהוא טמא.** שמקבל טומאה:

מ) אבות פ"ה מ"ה, ג) נ"א התליע, ג) [זבחים לו.], ד) גירסת ר"י מקלנבו, ה) מגיגה דף ה:: [מנחות כט. לו:], ו) ב"ב דף לט. מגילה דף י:, ז) מגיגה דף כו: מנחות דף לו:, ח) מס' ד"א פי"ל, ט) [מגילה י:], י) [ע"ע תוס' זבחים דף פו: ד"ה מסוס], כ) שיין לעמוד הקודם, ל) [וע"ע תוס' זבחים דף סד. ד"ה דישון],

תורה אור השלם

1. וַיִּתֵּן לוֹ הַכֹּהֵן קֹדֶשׁ כִּי לֹא הָיָה שָׁם לֶחֶם כִּי אִם לֶחֶם הַפָּנִים הַמּוּסָרִים מִלִּפְנֵי יְיָ לָשׂוּם לֶחֶם חם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ:
שמואל א כא ז
2. וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שִׁתַּיִם מַעֲרֹכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרֶכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי יְיָ:
ויקרא כד ו

מוסף רש"י

ונמשכין אחת עשרה אמה. י"א אמה היו עומדים בעזרה אחורי חומת בית הכפורת (תמורה ל:). **לא הפילה אשה מריח בשר הקדש.** מתאות בשר הקדש, אי נמי מריח איברים של המערכה, שאילו הריחה בהן ונאמת לטעום מהן אין שומעין לה להתאילה בשר קודש (רש"י אבות פ"ה מ"ה). **ולא הסריח בשר הקדש מעולם.** כשלא היה לו פנאי להקטיר בגילה כל האיברים שנתעכבו מבערב מעלין אותן בראשו של מזבח ועומדין שם ג' ימים או שלשה עד שיהיו פנויין להקטירן, שאין ליבה מועלת בראשו של מזבח, ונעשה בהן גם ולא היו מקריבין כל זמן עכבתם (שם). **ולא נראה זבוב בבית המטבחים.** שבעזרה במקום שהיו שם השלחנות של שיש שמדיחין עליהן את האימורין, ולא היה יורד שם זבוב משום מיאוס, לגלגל שבביה שורה בהם (שם). ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. לטומאה זו הואיל ויוצאה מגופו, דבר מגונה ומכוער מעצר טומאות. ומה שהיו מתקינין לו כהן אחר תחתיו, מחמת פיקול אחר היו עושין ואותו פיקול שאירע בו ביוסף בן אלם (לעיל יב:) פיקול אחר היה, כגון מחמת שכרן, או גזולה של עם הארץ נמצה על בגדו, ולא קרי היה (אבות שם). **ולא נמצא פסול בעומר.** ליגע בו שכן במגתת העומר או בקומלה אלא נתן בה לבותתה, ונם גדול היה, שאילו נמצא בו שום פיקול ידחה לגמרי ואין לו תשלומין, שהרי אי אפשר לקצירתו ולקיטתו אלא בליל ט"ז כדמפרש במנחות, **ובשתי הלחם.** דעלמא נמי לא אירע פיקול, דשוב לא יהא תשלומין בדבר, מאחר שעבר עליהן יו"ט, שהרי צריך לאפותם מבעוד יום, שאין אפייתם דוחה שבת ולא יו"ט, כדאמרינן בפסחים, נמצא נחתים לגמרי אם נמצא בהם פיסול, **ולחם הפנים.** נמי אם ימצא בהם פיסול בשבת, נחתים הם עד שבת הבאה, דאי אפשר לסדרן אלא בשבת, דכתיב ביום השבת יערכנו, ואפי' שאין לדבריהם אלה תשלומין היו מזקקין לשמירתן יותר משאר קרבנות (שם). **עומדים צפופים ומשתחוים רווחים.** כשהיו מתכנסין בעזרה כרגלים או בשאר ימות השנה, עומדין צפופין, דחוקין בעמידתן, וכשהיו משתחוים כלפי השכינה נבקש ונשאול כל אחד כפי צרכו היה ריוח כל כך שהיה בין אחד לאחד ד' אמות, כדי שלא ישמע אחד תפלת חבירו, כך מצאתי באגדה. ג"א צפופים דחוקים היו עד שהיו נמשכין י"א אמה אחורי הכפורת (שם). **ולא הזיק נחש.** לא נשך אדם ומת (שם). **צר לי המקום.** כלומר דחוקה לי שעתי בכאן ואיני יכול להתפרנס, שכל הדרים בתוכה היה הקב"ה מפרנסם עד שלא נגרע אחד מהם לאחרינו ולא נמצא משם לחיות מטולטל. כך מצאתי באגדה ולא יותר (שם). **בקלנבו.** שם מקום שנקרא על שם עבודת כוכבים כדכתיב (ישעיה מו) קרס נבו (זבחים צו.). **סילוקו כסידורו.** שסילוקו לשבת הבאה חם כיום סידורו (חגיגה כו:). **חום ביום הלקחו.** משמע כשמסלקים היה חום (מנחות כט.) שיהא חם ביום הלקחו מעל השלחן (חגיגה שם). **מקום ארון אינו מן המדה.** אינו אוחז למעט מדת קרקע לכל לד וכל הבית אינו אלא כ' על כ', נמצא שאינו ממעט כלום (חגיגה יב:).

התורם יהא חלש דאי כ"ג תורם א"כ ליתשביה להא טבילה דטבול בהדי חמש טבילות ועשרה קידושין שב"ג טובל בו ביום וכן עשה הפייט הוקמו מחלות דשן לנערה כפיים דשן הבערה אלמא שהיו מפייסין ביום"כ מי תורם ור"י אומר דשפיר גרס כ"ג דלהכי מקדמי לתרום ולסדר מערכה ולסלק האברים שלא נתעכלו כדי שימצא כהן גדול מזומן כל מה שצריך מיד כשיעלה עמוד השחר קודם שיהיה רעב וחלש[ט]: **והיה** קולו נשמע בשלש פרסאות. תימה דבפרק שליש דתמיד (דף ל:) תנן מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז דהיינו עשר פרסאות וי"ל דבי' פרסאות לא היו מביינין אלא קול הברה בעלמא וכן יש לפרש אהא דאמרי' ריש פרק טרף בקלפי (לקמן לט:) דלירי דלתות היכל נשמעין בשמונה תחומי שבת והתם תנן מיריחו: **נבלעין** במקומן. פירש הרב פורת דהוא הדין דישון מזבח החיצון ואין נראה לרבינו תם דמנא ליה האי סברא כיון דלא חשיב ליה בהדי הנך ועוד הא אמרי' בפרק כל שעה (פסחים דף כו.) ובשילהי תמורה (דף לד.) ואפר הקדש לעולם אסור באותן שטעונין גניזה כדתניא ושמו בגחת ושמו שלא יפזר אלמא דלא הוי נבלע במקומן מדטעון גניזה מיהו יש לומר קרא לאו אינשא סמך וה"ק אי לאו הוה ניסא שיהא נבלע במקומן טעון גניזה אי נמי נראה לי אם חפר שם והוציא אותו קאמר דאפר הקדש לעולם אסור וכן פירש רש"י בסוף תמורה[ט]:

כלי

ויש אומרים אף רידייא ובעו רבנן רחמי אנשמה בשעה שיוצאה מן הגוף ובטלוה תניא כוותיה דר' שילא היוצא לדרך קודם קריאת הגבר דמו בראשו רבי יאשיה אומר עד שישנה ויש אומרים עד שישלש ובאיזה תרנגול אמרו בתרנגול בינוני אמר רב יהודה אמר רב בשעה שישראל עולין לרגל עומדין צפופין ומשתחוים רווחים ונמשכין אחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת מאי קאמר הכי קאמר אף על פי שנמשכין אחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת ועומדים צפופים כשהן משתחוין משתחוין רווחים וזה אחד מעשרה נסים שנעשו במקדש דתנן[ח] עשרה נסים נעשו בבית המקדש לא הפילה אשה מריח בשר הקדש ולא [י]הסריח בשר הקדש מעולם ולא נראה זבוב בבית המטבחים ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים עומדים צפופים ומשתחוים רווחים ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים פתח במקדש וסיים בירושלים איכא תרתי אחרנייתא במקדש דתניא מעולם לא כבו גשמים אש של עצי המערכה ועשן המערכה אפי' כל הרוחות שבעולם באות ומנשבות בו אין מזיזות אותו ממקומו ותו ליכא והתניא [ג]רב שמעיה [ד]בקלנבו שברי כלי חרס נבלעין במקומן ואמר אביי מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה נבלעין במקומן פסולי תלתא הוו חשבינהו בחד חסרו להו איכא נמי ועייל תרי אי הכי בלועין נמי תרי הוו חשבינהו בחד חסרו להו איכא נמי אחריתי [ה]דאמר רבי יהושע בן לוי נס גדול היה נעשה בלחם הפנים סלוקו כסדורו שנאמר [1]לשום לחם חום ביום הלקחו ותו ליכא [ו]והאמר ר' לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה ואמר רבנאי אמר שמואל כרובים בגם היו עומדין ניסי דבראי קא חשיב ניסי דגואי לא קא חשיב אי הכי לחם הפנים נמי ניסי דגואי הוא לחם הפנים ניסי דבראי הוא דאמר [ז]ריש לקיש מאי דכתיב [2]על השלחן הטהור טהור מכלל שהוא טמא כלי

לקצור אלא כפי השיעור של עשרון מנופה בי"ג נפה וכן שתי הלחם נאפין מערב י"ט ואין אפייתן דוחה יום טוב ואם יפסל לא יאפו אחרת בי"ט וכן לחם הפנים שנאפה מע"ש ואם יפסל אין מילוף והשלחן עומד ריקם עד שבת הבאה: **לר' לי המקום.** מזזותי דחוקים דירתי דחוקה: **בקלנבו.** שם מקום: **שברי כלי חרס.** שמבשלים בהן קדשי קדשים וכליעתן נאסרת משום נותר וטעונין שבירה כדכתיב (ויקרא ו) וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר ושבירתו במקום קדוש כדאמרי' התם בזבחים בפרק דם חטאת (דף לג:) ואם אין נבלעין נמצאו אשפתות של שברים בעזרה: **מורלאה ונולה.** של עולת העוף: **ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה.** בכל בקר נותנן עם תרומת הדשן במזרח של כבש כדתנן גבי תרומת הדשן (תמיד פ"א משנה ד) הגיע לרצפה הפך פניו לנפון והולך במזרחו של כבש כעשר אמות מקום שנותנין שם מורלאה ונולה ודישון מזבח הפנימי והמנורה וקרא נמי דמורלאה ונולה הכי כתיב והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן (ויקרא ו): **פסולי אנלאה הוו.** פסול עומר ושתי הלחם ולחם הפנים תלת ניסי משבתיהו: **נלעין פרי הוו.** דשברי כלי חרס הוה חד ומורלאה ונולה וכל הניתנים שם חד הוה: **סילוקו כסידורו.** כשמסלקין אותו עדיין הוא חם: **חום ביום הלקחו.** שהוא חם ביום שנלקח משם והאי קרא בלחם הפנים כתיב בספר שמואל: **מקום ארון אינו מן המדה.** אינו תופס למעט ממדת החלל של בית כלוא דתניא [ט] ארון שעשה משה יש לו עשר אמות אויר לכל רוח כשניתן באמצע בית הכפורת והרי כל החלל לא היה אלא כ' על כ' שנאמר (מלכים א ו) ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב נמצא שאין מקום הארון ממעט כלום: **כרובין בגם היו עומדין.** גופי הכרובים שעשה שלמה עומדין בארץ אצל ארון אחד בצפון ואחד בדרום (שם) ובכנפיהם עשרים אמה פרושות מקיר אל קיר כדכתיב כנף הכרוב חמש אמות נמצאו הכנפים מחזיקים את כל החלל נמצא עודי הגוף אינו מן המדה: **דבראי.** מבחוץ בעזרה נסים הידועים לכל: **מצלא שהוא טמא.** שמקבל טומאה:

עשוי

וי"א קול רידיא. פי' רידיא הא דגרס' באחרית פרק סדר תעניות האלו האחרון, אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא רידיא ודמי לעיגלא תילתא, ופריקה שפותיה וקאי בין תהומא עילאה לתתאה. לתהומא תתאה אמר [א]בע מימך ולעילאה אמר חשור מימך, שנאמר הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצינו, פי' התור, עגל שהוא שור. **היוצא קודם קרות הגבר דמו בראשו.** אמר רב כשהיו ישראל עולים לרגל היו עומדין צפופין ומשתחוים רווחין. ואע"פ שנמשכין י"א אמה אחורי בית הכפרת. וזה אחד מן עשרה נסים שבמקדש, דתנן במס' אבות פרק אחרון עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש לא הפילה אשה מריח וכו'. ואקשינן פתח ואמר עשרה נסים שבמקדש ואומר בכללן שנים בירושלים הזיק נחש ועקרב וצר לי מקום. ושני איכא תרתי אחרנייתא במקדש והן, שלא כיבו גשמים אש המערכה ולא הזיזה הרוח עשן המערכה. **ותו ליכא והא תני רב שמע בקל.** פי' כך שמו ומפורשים בזבחים פרק דם חטאת שניתז, וכי עושין אשפתות בעזרה, אשמיטתיה הא רב שמע בקל, שברי כלי חרס נבלעין במקומן. וכן אמר אביי מוראה ונוצה כו'. ודחינן פסולי תלתא הוו והם עומר ושתי הלחם ולחם הפנים חשבינהו בחד. וכן הבלועין נמי תרתי חשבינהו כחד, חסר חד, עייל נס דלחם הפנים שהיה נשאר בחמותו ח' ימים שנאמר לשום לחם חום ביום הלקחו, פי' לחם חום היה מסתלק כיום סדורו. ואסיק דלחם הפנים היה מיטלטל עם השלחן, מדקתני על השלחן הטהור מכלל שמטמא והא קיימא לן] דטומאת הכלים מן השק ילפינן דכתיב או בגד או עור או שק, ואמרינן מה שק מיטלטל מלא וריקם, אף כל כלי המיטלטל מלא וריקן הוא שמקבל טומאה,

תוס' ישנים

לא נמצא פסול בעומר. לפי שלא היו יכולין להביא אחר כדפי' בקונטרס. ותע"ג דאמרינן לעיל [ז, ח] גבי עומר אומר ומביא אחרת תחתיה, מ"מ לא שכיח למצוא אחרת. **ולא אירע קרי לכהן גדול.** אבל מיהא [אחר פסולין] אירעו, כדאשכחן לקמן [מז, ח] וכבמה דוכתי ונתזה ליגולה כו', אבל פסול קרי דגמאי הוא לא אירע. ובירושלמי [פ"א ה"ח] גרס מעשה ואירע קרי לכהן גדול וכנכנס יוסף בן אילם כו'. וי"ל כדפירש בירושלמי [שם ה"ד] דבמקדש ראשון דווקא קאמר. **דתניא מעולם לא כיבו גשמים אש בו'.** מוכח הכא דלא תנן להו במשנה דאבות. **שברי כלי חרס וכו'.** פרק דם חטאת [זבחים לד, ב] (מוכח) [מוכיח] שבירתן במקום קודש, אבל לא ידענו מקרא מנלן שבאחר שבירתן אינו יכול להוציאן משם. **מוראה ונוצה.** פי' ה"ר יוסף דהוא הדין תרומת הדשן. וקשה אמאי לא חשיב לה. ור"ת אומר דודאי לא היתה נבלעת, ולהכי דרשי [פסחים כו, ב] ושמו בגחת ושמו כולו ושמו שלא יפזר דאילא איסור בהאי מזבח הפנימי והמנורה. מיהו לקמן בפ' הוליאו לו [נט, ב ד"ה והרי] פירשתי דהיינו קודש דישון, ומ"מ אחר דישון קתני לא נהנין ולא מועלין. **מקום ארון בו'.** תימה כיון דפריך השתא מנסים שהיו בבית ראשון דשלמה, א"כ ימשוך נמי ניסי דלקמן [נט, א] דתנן מ' שנה ששימש הצדיק היה גורל עולה בימין כו' וכל שכן בבית ראשון [שהגו] [שכהנים] אז תשובים יותר. י"ל כי גם במקדש ראשון פעמים שלא היה עולה. (וה"ה) [וה"ר אלחנן] תירץ דודאי בארון ומגדים שייך להקשות יותר לפי שכל שעה שהיה בבית המקדש נתקיים גם שלהם, אבל הני דלקמן פרק טרף בקלפי פסקו בזמן ש[אין] ראויין לרוחים. ומהאי טעמא נמי ניחא טפי הא דקשיא לי אמאי לא חשיב נמי הא דאמרינן בתמיד נשחט [פסחים סד, ב] גבי שלש כמות דאיכא למ"ד עזרה נעשית מאליה תנן על ידי גם, דהא [נ]מי (ניחא) [ניפא] דלא קביע שהיה פופק.

היה יושב ויש ריוח ביני לבין הכתלים עשר אמות לכל לד וכל הבית אינו אלא כ' על כ', נמצא שאינו ממעט כלום (מגילה יב:). **השלחן הטהור.** שאמרתי שיהא טהור, מכלל שהוא ראוי לטומאה, והא כלי עץ העשוי לנחת הוא (חגיגה כב:).

עשוי לנחת. שאינו מיטלטל וכלי עץ לענין טומאה הוקש לשק שנאמר (ויקרא יא) מכל כלי עץ או בגד או עור או שק וגו' מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כלי עץ מיטלטל מלא וריקן. ואף על גב דשלחן מצופה בזהב בטל ליפוי לגביה כדאמרינן בשילהי חגיגה [כו:] שאני שלחן דקרייה רחמנא עץ: **שמגביהין אותו.** ומרחין [ח] אותו לחוץ: **ירעש לבנון פריו.** ירעש פריו של ישראל כפירי הלבנון אלמא יש פירי בלבנון ולבנון הוא בית המקדש ומהו הרעש כשהרוח נושבת והן מקישין זה לזה רועשים ונשמע קולם: **דקביעי.** קבועים ועומדים תמיד במקומן: **רבולה לארי.** גחלת שנפלה מן השמים בימי שלמה והיתה על המזבח עד שבא מנשה וסילקה היתה דומה לארי רובץ: **ויש בה ממש.** בשלהבת שלה: **כי קאמרי'.** דמעלה עשן בהדיוט קאמרי' באש הדיוט שהיו מביאין אלה: **ואלבה בו ואלבה.** חסר ה"א. בגבולת חגי (א) כתיבא ובבית שני משמעי קרא: **ארון כפורת וכרובים.** כוליה חדא מילתא ושכינה לא שרתה בו ורוח הקודש לא היתה בגבעונים משנה [ט] שתים לדריוש ואילך: **דחולין.** מן הקדשת שהוא כאש ונמלח למיס ואינו חפץ לאכול: **דוחה אש.** ממקומה להלן: **דגבריאל.** שירד להליל חנניה מישאל ועזריה שאינן את הכבשן מבפנים והקדים מבחוץ לשרוף את זורקיהן לתוכו כדאמרינן בערבי פסחים(דף קיח.): **הושיט אצבעו.** בסנהדרין הוא בפרק אחד דיני ממונות (דף לח:) גבי כיתות של מלאכים שאמרו לפניו מה אנוש כי תזכרנו: **מוצאי י"ט האחרון של חג.** שמתמול נתחתם גזר דינם על גשמי שנה כדתנן [י] בחג נידונין על המים: **נוטה כלפי צפון.** שרוח דרומית נושבת ופירותיהן מרקיבין ואינן יכולין לאוצרן ופותחין ומוכרין אותן בזול: **הכל שמחים.** שרוח מערבית שקולה היא ומביאה גשמים לפי הראוי לא הפירות מרקיבין ותבואת הזרע מצלחת ואין רעב בעולם: **הכל עצבים.** שהוא רוח המייבשת את הזרעים כדאמרינן במסכת גיטין (דף לב.) אפי' שופתא בקופינא דמרא רפיא: **האי מרבה דידיה.** לפונית מגדלת הראויין לשלחן: **הא לן והא להו.** מזרחית יפה לארץ בבל שהיא ארץ לחה מחמת מימיה לעולם ולארץ ישראל קשה שהיא ארץ הריס ובקעות וממהרת ליבש:

הדרן עלך שבעת ימים

כלי עץ העשוי לנחת. בשילהי מסכת חגיגה (דף כו:) פריך והא מצופה זהב היה ומוכיח ממתני' דמסכת כלים [ב] (פי"א משנה ג) דבתר ליפוי אזלינן ומשני שאני שלחן דרחמנא קרייה עץ דכתיב (יחזקאל מא) המזבח עץ שלש אמות וכו' עד וכתיב וידבר אלי זה השלחן:

ואורים ותומים. אוריס ותומיס הוו שאם לא כן היה כהן גדול מחוסר בגדים אלא לא היו משיבין לנשאלין בהן:

הדרן עלך שבעת ימים

כלי עץ העשוי לנחת הוא וכל כלי [עץ] העשוי לנחת [ח] אינו מקבל טומאה וחוצץ בפני טומאה אלא מלמד שמגביהין אותו לעולי רגלים ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום שסילוקו כסדורו שנאמר [1] לשון לחם חום ביום הלקחו ותו ליכא [2] והאמר רב אושעיא בשעה שבנה שלמה בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאין פירותיהן בזמנן וכשהרוח מנשבת בהן נושרין שנא' [2] ירעש כלבנון פריו וכשנכנסו נכרים להיכל יבש שנאמר [3] ופרח לבנון אומלל ועתיד הקב"ה להחזירן שנאמר [4] פרוח תפרח ותגל אף גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה ניסי דקביעי לא קא חשיב השתא דאתית להכי ארון וכרובים נמי ניסי דקביעי נינהו אמר מר ועשן המערכה ומי הוה עשן במערכה והתניא חמשה דברים נאמרו באש של מערכה רבוצה כארי וברה כחמה ויש בה ממש ואוכלת לחין כיבשין ואינה מעלה עשן כי קא אמרינן בדהדיוט דתניא [3] [5] ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח [3] אע"פ שאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט רבוצה כארי והתניא א"ר חנינא סגן הכהנים אני ראיתיה ורבוצה ככלב לא קשיא כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני ובמקדש שני מי הואי והאמר רב שמואל בר איניא מאי דכתיב [6] וארצה בו ואכבד וקרינן ואכבדה מאי שנא דמחוסר ה"א אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת [8] וכרובים אש ושכינה [3] ורוח הקודש ואורים ותומים אמרי אין מיהוה הוה סיועי לא מסייעא ת"ר שש אשות הן יש אוכלת ואינה שותה ויש שותה ואינה אוכלת ויש אוכלת ושותה ויש אוכלת לחין כיבשין ויש אש דוחה אש ויש אש אוכלת אש יש אש אוכלת ואינה שותה הא דידן שותה ואינה אוכלת דחולין אוכלת ושותה דאליהו דכתיב [7] ואת המים אשר בתעלה לחכה אוכלת לחין כיבשין דמערכה יש אש דוחה אש דגבריאל ויש אש אוכלת אש דשכינה דאמר מר [7] הושיט אצבעו ביניהם ושרפן ועשן המערכה אפילו כל הרוחות שבעולם אין מזיזות אותו ממקומו [8] והאמר ר' יצחק בר אבדימי במוצאי יו"ט האחרון של חג הכל צופין לעשן המערכה נוטה כלפי צפון עניים שמחין ובעלי בתים עצבין מפני שגשמי שנה מרובין ופירותיהן מרקיבין נטה כלפי דרום עניים עצבין ובעלי בתים שמחין מפני שגשמי שנה מועטין ופירותיהן משתמרין נטה כלפי מזרח הכל שמחין כלפי מערב הכל עצבין דאזיל ואתי כדיקלי ואבדורי לא הוה מיבדר אמר מר כלפי מזרח הכל שמחין כלפי מערב הכל עצבין ורמינהו מזרחית לעולם יפה מערבית לעולם קשה רוח צפונית יפה לחטין בשעה שהביאו שליש וקשה לזיתים בזמן שהן חונטין רוח דרומית קשה לחטין בשעה שהביאו שליש ויפה לזיתים בזמן שהן חונטין ואמר רב יוסף ואיתימא מר זוטרא [9] וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום האי מרבה דידיה והאי מרבה דידיה לא קשיא הא לן והא להו [9]:

הדרן עלך שבעת ימים

הודו בקרב עם מיחדו למספר כל נתחיס כי עלור, ואין כי אם רמ"ו. והגיה ר"ת ועדף אחרון כבוד לראשון ועמד אריבע מאות ועשריס ונגלה בו להכבד אבל לא נאש וכרוב ועוד שנשה דבריס, וזהו כמו שמשמע כאן בפירוש. ומן המשחה שלא היה בבית שני לא קחשיב, דלא חשיב אלא דבריס שהיו באין לעורך המקדש דוקא. בסיימי פרק ראשון / תצרני כאישון / והבהק אורי באישון / ותן לי מאתך מענה לשון. ובתורתך האירה עיני / והוד והדר תעטרני / בפרק שני.

עין משפט נר מצוה

קט א מיי' פ"ג מהל' כלים הלכה ח [ופ"ו מהלכות טומאת מת הלכה ג]:

קי ב מיי' פ"ב מהל' תמידין הלכה ח:

ג [מיי' פ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה ח ורלב"ד שם]:

מוסף רש"י

כלי עץ העשוי לנחת הוא. שאין מגביהין אותו ואינו דומיא דשק (מנחות צו:). כלי עץ העשוי לנחת. במקום אחד, אינו מקבל טומאה. לאיתקש כלי עץ לשק לענין טומאה, דכתיב וכל כלי עץ או בגד או עור או שק, מה שק המיטלטל אף כלי עץ המיטלטל. כל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה (מגילה כו:). נוטה כלפי צפון. רוח דרומית מנשבת בו ומטהו כלפי צפון (רשב"ם ב"ב קמז.). ופירותיהן מרקיבין. ומתוך שאינן יכולין להשמר מכריס בזול (שם). כלפי דרום. רוח צפון מנשבת בו (שם). מפני שגשמי שנה מועטין. ובאותם הגשמים מתבכרין הפירות המזרעין ובגאולות משתמרין ומתכרין ביוקר, הרי ריוח לעשירים ועצב לעניים (שם). כלפי מזרח הכל שמחין. שמערבית ממהה ופירות אינן ביוקר (שם). הכל עצבין. שמזרחית מוגעת מטר ומביאה בצורת ויוקר גדול ופירות קרקע אינן לומחים (שם). שלחן בצפון. כדכתיב (שמות כו) והשלחן תתן על צלע צפון, ומנורה בדרום. כדכתיב (שם) ואת המנורה נכח השלחן (רשב"ם ב"ב שם).

הדרן עלך שבעת ימים

רבינו חננאל

אבל כל כלי עץ העשוי לנחת, כלומר שתשים עליו דבר, ולהניחו עליו העשוי לנחת הוא. ופריקנן שלחן מגביהין אותו בלחם הפנים ומראין אותו לעולי רגלים. ואסיקנן ניסי דקביעי לא חשיב, לאפוקי ארון וכרובים ומגדים ולחם הפנים והבלועין, ונשארו שלשה הפסולין במקומן מנויין שלשה ומשנתנו אחר שבירורו בגמרא זו עשרה נסים שנעשו במקדש ונשנית. דהא תנינן (בה) ולא כבו גשמים אש של מערכה, וכן לא נצחה הרוח את עמוד העשן, דחשבינן להו במקום נסים שבירושלים. ולא יתכן שהיתה זו המשנה שנויה כך כלל. ואקשינן ומי הוה עשן במערכה, והתניא ה' דברים נאמרו באש המערכה, רבוצה כארי וברה כחמה, ויש בשלהבת שלה ממש, ואוכלת לחים כיבשים, ואינה מעלה עשן. ודחינן האש של הדיוט הוא מעלה עשן, דתניא ונתנו בני אהרן הכהן אש, אע"פ שהאש מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. במקדש ראשון היתה רבוצה כארי. ובמקדש שני ככלב ולא מסייעת. לפיכך היו עורכין עליה עצים למערכה, שבראשון לא היו עורכין אלא שני גזירין לקיים המצוה. ואקשינן תוב וכי לא היתה הרוח מזיזה עשן המערכה, והאמר רב יצחק בר אבדימי מוצאי יו"ט האחרון של חג הכל צופין בעשן המערכה נוטה כלפי צפון וכו'. ופרקינן האי נוטה דקתני משום דכייף ופשיט כדיקלא, אבל איבדורי כשאר כל עשן לא הוה מיבדר. חמשה דברים היה חסר המקדש האחרון ואלו הן, ארון כפרת וכרוב אש ושכינה. ורוח הקודש שהיא הנבואה ואורים ותומים. ואש אע"פ שהיתה רבוצה ככלב לא היתה מסייעת. ת"ר שש אשות הן. יש אש אוכלת ואינה שותה הא דידן. כלומר אם תשפוך עליה מים תכבה. אש **שותה ואינה אוכלת** שעל החולין. אש אוכלת ושותה דאליהו, שאכלה הבשר ושתת המים, שנאמר ואת המים אשר בתעלה לחכה. אש אוכלת לחים כיבשים היינו אש דמערכה. אש דוחה אש דגבריאל. אש אוכלת אש דשכינה. דאמר מר הושיט אצבעו ביניהן ושרפם. פי' המלאכים שהם אש שאמרו לפניו יתברך בעת שבא לבראות האדם מה אנוש כי תזכרנו ושרפן. **עשן המערכה נוטה כלפי מערב הכל שמחין כלפי מערב הכל עצבין. והתניא** רוח מזרחית לעולם יפה ורוח מערבית לעולם קשה. רוח צפונית יפה לחיטים בשעה שהביאו שליש כי השלחן בצפון ומרבה החיטים לעשות סולת. וקשה לזיתים כשחונטין, [ח] כי המנורה בדרום ומרבה השמן לנרות וקשה לחטים כשהביאו שליש. מכל מקום רוח מזרחית יפה ורוח מערבית קשה קשיא לרב יצחק בר אבדימי. **ופרקינן** לא קשיא הא לן והא להו. פי' לבני ארץ ישראל שהיו צופין לעשן המערכה, וכשנוטה כלפי מזרח היו רוב רוחות של אותה שנה מערבית היא. (וכי) [וכיון שהן שרויין במערב] מערבית יפה ורוח מזרחית קשה. אבל לבני בבל רוח מזרחית יפה להן שהן שרויין במזרח ורוח מערבית קשה להם. **הדרן עלך שבעת ימים**

מסורת הש"ס

[מגיגה כו: מגילה כו: מנחות לו:], **ב)** לקמן דף לט:, **ג)** לקמן דף עג. עירובין ד' סב., **ד)** [סנהדרין לח:], **ה)** ב"ב דף קמז., **ו)** [ב"ב דף כה: מנחות ד' פו:], **ז)** [ברכות ה: וש"נ], **ח)** בס"ת: ומוליאין, **ט)** [ל"ל מרבע (דבזכריה סי' ז כתיב ויהי בשנת מרבע לדריוש המלך היה דבר ה' אל זכריה)], **י)** [ר"ה טז.], **כ)** ל"ל פב"ב מ"ח,

תורה אור השלם

1. וַיִּתֵּן לוֹ הַכֹּהֵן קֹדֶשׁ כִּי לֹא הָיָה שָׁם לֶחֶם כִּי אִם לֶחֶם הַפָּנִים הַמּוּסָרִים מִלִּפְנֵי יְיָ לָשׂוּם לֶחֶם חם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ:

שמואל א כא ז

2. יְחִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ:

תהלים עב טז

3. גּוֹעֵר בַּיָּם וַיַּבְּשֵׁהוּ וְכָל הַנְּהָרוֹת הֶחֱרִיב אַמְלֵל בָּשָׁן וְכַרְמֶל וּפְרַח לְבָנוֹן אֻמְלָל:

נחום א ד

4. פָּרֹחַ תִּפְרַח וְתָגֵל אַף גִּילַת וְרַנֵּן כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן לָהּ הֲדַר הַכַּרְמֶל וְהַשָּׁרוֹן הֵמָּה יִרְאוּ כְּבוֹד יְיָ הֲדַר אֱלֹהֵינוּ:

ישעיה לה ב

5. וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל הָאֵשׁ:

ויקרא א ז

6. עָלוּ הֶהָר וְהָבֵאתֶם עֵץ וּבְנוּ הַבַּיִת וְאֶרְצֶה בּוֹ וְאֶכָּבְדָה אָמַר יְיָ:

חגי א ח

7. וַתִּפֹּל אֵשׁ יְיָ וַתֹּאכַל אֶת הָעֹלָה וְאֶת הָעֵצִים וְאֶת הָאֲבָנִים וְאֶת הֶעָפָר וְאֶת הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּתְּעָלָה לְחֵכָה: מלכים א יח לח

גליון הש"ס

גמ' וכרובים אש ושכינה. במדרש רבה כפ' בהעלותך נקט מעורה ולא נקט שכינה:

תוס' ישנים

חמשה דברים שיש בין מקדש ראשון לשני. בפיוט לצור יעקב אתן מהלל ושיריס כתוב ועודף אחרון כבוד לראשון נאש דבריס. וכרוב ועוד שלשה דבריס. ומימה דאדרבה עזב ולא עדף, ועוד כי יש לו להיות שם חדריס רמ"ח כנגד רמ"ח איברים שבאדם, כמו שפייט שם אחז